

Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з сім'ями, які виховують дітей раннього віку

У статті здійснено аналіз сучасного стану соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують дітей раннього віку, а також розкриті особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують дітей раннього віку.

Ключові слова: діти раннього віку, соціальний захист, розвиток, виховання, студенти спеціальності «Соціальна педагогіка».

На сучасному етапі значна увага науковців та практиків приділяється проблемам раннього дитинства та готовності батьків виконувати виховну функцію. Здійснення соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують дітей раннього віку, допоможе уникнути численних проблем, що призводять до напруження і загострення міжособистісних стосунків, недостатнього догляду та насильства над дітьми, послаблення інституту сім'ї в цілому.

Визнаючи пріоритет сімейного виховання, держава надала батькам можливість виховувати дитину до трьох років удома. Проте, як показало життя, далеко не всі родини змогли скористатися з такої можливості для повноцінного розвитку своїх дітей.

Соціальна ситуація, у якій перебуває сучасна молода сім'я, призводить до того, що, виховуючи дітей раннього віку, батьки стикаються з цілим рядом проблем. А саме: невміння сім'ї адекватно реагувати на зміни життєвих обставин, нездатності самостійно вирішувати свої проблеми. Зважаючи на те, що суспільством ставиться завдання посилити сімейне виховання, загальноосвітні заклади та соціальні служби мають допомагати сім'ї у створенні нормальних психолого-педагогічних та емоційно-моральних

умов для повноцінного виховання дітей, розвитку їхніх пізнавальних інтересів, фізичного удосконалення, нормального спілкування з батьками та іншими членами сім'ї, у набутті батьками умінь, необхідних для вирішення складних проблем сімейного виховання. Вимога сучасного суспільства поліпшити якість сімейного виховання та підвищити відповідальність батьків за виховання дітей часто стикається з проблемою матеріальної незабезпеченості сім'ї, зосередженості батьків на пошуках коштів для того, щоб, насамперед, забезпечити їх нормальним харчуванням, одягом, тобто задовольнити фізичні потреби дитини.

Однак підвищення фінансової допомоги при народженні дитини, на думку експертів, дає короткотривалий ефект щодо підвищення народжуваності в країні і може стати стимулом для продовження роду перш за все для матерів молодшого віку (Е. Лібанова). Насправді, народження дитини та виховання вимагає тривалої підтримки родини та суспільства. Соціальний педагог повинен враховувати реалії сьогодення при планування роботи з сім'єю [5].

Особливо потребують соціальної допомоги сім'ї, які мають проблеми у вихованні дитини з будь-яких причин, проблеми у внутрішньосімейних взаємовідносинах або у стосунках із суспільством, в організації життєдіяльності сім'ї, а також сім'ї соціального ризику з несприятливими умовами існування, самотні матері, неповнолітні матері. Такі сім'ї потребують різних видів допомоги: з питань планування сім'ї, підготовки до народження дитини, виховання та догляду за дітьми, адаптації до зміни зовнішніх умов, розробки індивідуальних сімейних стратегій, організації вільного часу молодій сім'ї, налагодження сімейного побуту й господарства, удосконалення взаємостосунків у сім'ї тощо [3].

У зв'язку з цим підвищується роль соціального педагога, який може працювати з даною категорією сімей. Крім знань про види сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, важливо знати особливості дітей раннього віку, здійснювати оцінку потреб дітей та сім'ї.

Успішність соціальної роботи з молодю сім'єю забезпечується не лише володінням певним обсягом знань, а й наявністю практичних навичок роботи за даним напрямом, знань сучасних технологій, ефективного їх використання. Розв'язання цих проблем вимагає від вищої школи пошуку шляхів підвищення професійної підготовки фахівців, використання міждисциплінарних підходів.

Мета статті: проаналізувати сучасний стан соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують дітей раннього віку, розкрити особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують дітей раннього віку.

Існуючі дослідження в цьому напрямі в Україні (Т. Алексеєнко, І. Зверєва, А. Капська, В. Кравець, Г. Лактіонова, М. Рудь та ін.) розкривають різні аспекти соціально-педагогічної роботи з сім'єю: підготовку молоді до сімейного життя, підготовку майбутніх прийомних батьків і батьків-вихователів ДБСТ, допомога сім'ям у виконанні виховної функції, робота з молодю сім'єю, шкільного соціального педагога з сім'єю тощо.

За останні роки вітчизняними дослідниками і практиками вивчалися соціально-педагогічні умови усвідомленого батьківства (О. Безпалько, Т. Веретенко, І. Зверєва, О. Кононко, Г. Лактіонова, Л. Міщик, та ін.), інноваційні технології соціальної роботи з профілактики відмов від новонароджених, запобігання інституалізації дітей раннього віку (Ж. Петрочко, І. Братусь, Г. Постолук та ін.), розглядалися можливості педагогізації батьків, піднімалися питання співпраці з батьками, підготовки майбутніх фахівців до роботи з ними (Т. Алексеєнко, В. Котирло, С. Ладивір, М. Машовець) [1 – 4].

Питання ознайомлення студентів спеціальності «соціальна робота», «соціальна педагогіка» з основами психології і педагогіки раннього дитинства, формування у них вмінь та навичок щодо розвитку, навчання й виховання дітей раннього віку, формування здатності творчого застосування знань і умінь в практичній соціально-педагогічній діяльності в умовах

спецкурсу «Виховання та розвиток дітей раннього віку» розглядалися Лохвицькою Л. В. Дослідницею здійснено моніторинг результативності курсу та визначено завдання на удосконалення поданого патерну дисципліни [4, С. 145-147].

Як правило, якість і рівень підготовки фахівців спеціальності «Соціальна педагогіка» співвідносяться з рівнем і обсягом доступних йому професійних знань та вмінь, можливістю їх засвоєння, переробки, поширення, продукування. При встановленні обсягу цих знань і вмінь слід зважати, що майбутньому фахівцю для успішної діяльності з сім'єю, яка виховує дітей раннього віку, необхідні як фундаментальні, суспільні, соціологічні, природничі, психолого-педагогічні знання, так і їх практичне оволодіння.

Слід наголосити на необхідності враховувати специфіку професійної діяльності соціального педагога під час читання курсів природничого циклу, пов'язувати зміст лекційного матеріалу з майбутньою професією. Так, з курсу анатомії, вивчаючи питання внутрішньоутробного розвитку плоду, шкідливість алкоголю і нікотину, звернути увагу студентів на можливі варіанти застосування даної інформації в майбутній професійній діяльності (наприклад, під час роботи в соціальних центрах матері та дитини, консультаційних пунктах центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді тощо).

Соціальний педагог виступає посередником між сім'єю, державою, громадськими організаціями та законодавчими органами. Соціальні послуги спрямовані на допомогу у створенні й поліпшенні умов життєдіяльності сім'ї, можливостей її самореалізації, на захист її прав та інтересів. Це, насамперед, роз'яснення про пільги, що надаються молодим сім'ям, сім'ям, які виховують дітей раннього віку, жінкам, самотнім, неповнолітнім матерям, формування їхньої правосвідомості, відповідального ставлення батьків до батьківських обов'язків, надання різних видів соціальних послуг дітям і сім'ям – жертвам екологічних, технологічних, політичних катастроф,

які опинилися в екстремальній ситуації. Молодій сім'ї має бути гарантованим надання різного роду інформативних консультацій.

Крім того, нерідко батьки очікують від соціального педагога допомоги практичного характеру. Соціальний педагог має бути готовий не лише консультувати батьків, а й організувати заняття з дітьми раннього віку. Так педагог може провести з малюком розвиваючі ігри, заняття з розвитку мовлення, образотворчої діяльності. Педагог робить добірку статей, журналів з проблем виховання.

Ці та інші питання щодо роботи з сім'ями, які виховують дітей раннього віку, можуть частково розглядатися під час читання курсів «Соціальна педагогіка», «Соціально-педагогічна робота неурядових організацій», «Соціально-педагогічна робота з попередження насильства щодо дітей», «Соціально-правовий захист населення», «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти», «Основи сімейного виховання» тощо.

Однак аналіз навчальних програм даних курсів виявив недостатню кількість годин для опанування студентами основних підходів у роботі з малюками в умовах безпосереднього контактування з ними; вправління в здійсненні оцінки потреб дітей раннього віку та батьків; розгляд питань розвитку і виховання дітей раннього віку як у теоретичній площині, так і у прикладному аспекті. Тому важливо виносити ці питання на самостійне опрацювання студентів. Здійснення оцінювання самостійної роботи студентів з даних питань, зокрема з курсу «Основи сімейного виховання» виявили ряд труднощів: студенти висловлювали побоювання роботи з маленькими дітьми. Серед висловлювань були такі: « я взагалі малюків боюсь, не знаю що з ними робити, мені краще з підлітками спілкуватися...», «вони (діти) багато плачуть, мені важко їх заспокоювати...»; деякі студенти не розрізняють ранній і дошкільний вік, не розуміють особливості кожного періоду, не можуть запропонувати ігри відповідно віку.

На нашу думку, здійснюючи підготовку фахівців спеціальності «Соціальна педагогіка», у навчальний план доцільно ввести спецкурс «Виховання і розвиток дітей раннього віку». Під час якого студенти мали б можливість оволодіти основними засадами, формами та методами ефективного догляду за дітьми раннього віку, забезпечення охорони та зміцнення здоров'я, сприяння співпраці з батьками малюків. Особливу увагу слід приділяти формуванню у студентів здатності творчого застосування знань, умінь в практичній, соціально-педагогічній діяльності. Особливої цінності набуває проведення зі студентами тренінгу з усвідомленого батьківства, де вони мали б можливість в аудиторних умовах відпрацьовувати навички роботи з «дітьми» та «батьками».

У процесі професійної підготовки соціальних педагогів щодо роботи з сім'єю, великого значення набуває науково-дослідницька робота студентів. Питання здійснення соціально-педагогічної діяльності з сім'ями, які виховують дітей раннього віку, включено в перелік питань бакалаврських, дипломних та магістерських робіт. Молодий фахівець має виявити вміння пошуку необхідної наукової інформації з даної проблеми, усвідомлювати актуальні проблеми сім'ї на сучасному етапі, здійснювати аналіз психолого-педагогічної, соціологічної, медичної літератури, виявляти передовий педагогічний досвід, добирати методи дослідження, які будуть найбільш ефективні при аналізі даної категорії сімей. Крім того, участь у наукових гуртках та проблемних групах, які працюють на кафедрі, сприятиме актуалізації набутих знань та умінь, реалізації особистих наукових інтересів з даної проблеми.

На сьогодні значимість періоду раннього дитинства для формування нервово-психічної і ментальної сфер людини не викликає сумніву і підтверджується численними дослідженнями [1, 2]. Існує потреба у фахівцях, які підготовлені до роботи з сім'ями, зокрема, розуміють потреби дітей раннього віку та батьків, можуть надати професійної допомоги.

Питання організації соціально-педагогічної діяльності з сім'єю, яка виховує дітей раннього віку можуть бути включені в зміст дисциплін професійного спрямування, здійснення науково-дослідницької роботи студентів. Розробка спецкурсу «Виховання та розвиток дітей раннього віку» сприятиме підвищенню рівня підготовки студентів до професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Впровадження програми надання соціальних послуг сім'ям з дітьми раннього та дошкільного віку, які опинились у складних життєвих обставинах: Методичні рекомендації [Бабій Н. І., Гейко Т. М., Дубініна І. М. та ін.]. – К. : «Р. К. Майстер-принт», 2008 – 196 с. : іл.
2. Денисюк О. М. Раннє дитинство: стан, проблеми, перспективи розвитку / [О. М. Денисюк (кер. авт. кол.), Г. В. Беленька, О. Л. Богініч та ін.]. – К. : Держ. ін-т пробл. сім'ї та молоді, 2003. – 116 с.
3. Запобігання інституціалізації дітей раннього віку. Інноваційні технології соціальної роботи з профілактики відмов від новонароджених дітей : Методичний посібник / [Алексеєнко Т. Ф., Безпалько О. В., Бервено Н. О. та ін.] ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрочко – К. : Століття, 2008, - 224 с.
4. Лохвицька Л. В. Виховання і розвиток дітей раннього віку : патерн спецкурсу та моніторинг його результативності / Любов Лохвицька // Гуманітарний вісник : зб. Нак. Пр. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип. 14. – С. 145-148.
5. <http://www.zn.ua/3000/3050/68172/>

В статтє анализируеться современное состояние социально-педагогической работы с семьями, которые воспитывают детей раннего возраста, раскрываются особенности подготовки будущих социальных педагогов к

организации социально-педагогической работы с семьями, которые воспитывают детей раннего возраста.

Ключевые слова: *дети раннего возраста, социальная защита, развитие, воспитание, студенты специальности «Социальная педагогика».*

In the article is analyzed the current state of socio-pedagogical work with families which are raising children of junior age, and revealed the peculiarities of future social workers preparation to organize socio-pedagogical work with families which are raising children of junior age.

Key words: *children of junior age, social protection, development, education, the students' specialty "social pedagogy".*